

**Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне
информатичаре – Сирмијум Сремска Митровица**

УЛОГА ВАСПИТАЧА У РАДУ СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ

МАСТЕР РАД

Ментор:

др Мирјана Николић, проф.

Студент:

Катарина Пимић

Сремска Митровица, 2025.

САДРЖАЈ

УВОД.....	4
ТЕОРИЈСКИ ДЕО	6
1. Дефинисање појма даровитости	6
2. Теоријски приступ проучавању даровитости	8
2.1. Гарднерова теорија вишеструке интелигенције	8
2.1.1. Примене у образовању и практични значај	10
2.1.2. Критички осврт и изазови	10
2.2. Рензулијев модел даровитости	11
2.2.1. Критике и проширења модела.....	12
2.3. Стернбергова трострука теорија даровитости.....	14
2.3.1. Примена у раду са даровитом децом.....	15
3. Улога васпитача у препознавању и раду са даровитом децом	16
3.1. Препознавање даровитости	17
3.2. Рад са даровитом децом.....	18
3.2.1. Индивидуализација и диференцирани приступ	18
3.2.2. Стварање подстицајног окружења	19
3.2.3. Изазови у раду са даровитом децом	19
4. Професионални развој васпитача за рад са даровитом децом	20
4.1. Формално образовање и стручно усавршавање	21
4.1.1. Професионални развој као простор унапређења праксе	22
4.2. Размена искустава и хоризонтално учење	23
5. Претходна истраживања	24
МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	27
1. Проблем истраживања	27

2. Предмет истраживања	27
3. Циљ и задаци истраживања.....	28
4. Узорак истраживања	28
5. Методе, технике и инструменти истраживања.....	30
6. План анализе података.....	30
7. Поступак и ток истраживања	31
РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	32
1. Искуства васпитача у раду са даровитом децом	32
2. Компетенције васпитача за препознавање даровите деце	34
3. Методе и стратегије у раду са даровитом децом.....	36
4. Изазови са којима се васпитачи суочавају у раду са даровитом децом	38
5. Стручно усавршавање васпитача у области рада са даровитом децом.....	41
6. Предлог за унапређење улоге васпитача у раду са даровитом децом	44
7. Унапређење праксе кроз рад Подтима за даровиту децу.....	46
ЗАКЉУЧАК.....	49
ЛИТЕРАТУРА	50
ПРИЛОЗИ	53
Прилог 1: Упитник о улози васпитача у раду са даровитом децом	53
Прилог 2: Чек листа за препознавање даровитости код деце предшколског узраста (интерни документ).....	57

УВОД

Рад са даровитом децом у предшколском узрасту од пресудне је важности за њихов целокупан развој. Истраживања показују да се рано препознавање даровитости и обезбеђивање подстицајног окружења могу позитивно одразити на интелектуални, креативни и социо-емоционални развој ове деце (Cvetković-Lay & Sekulić-Majures, 2008). Предшколско доба представља критичан период у развоју когнитивних способности, те је улога васпитача у препознавању, неговању и подршци даровитости изузетно значајна.

Истраживања указују да даровита деца могу бити у ризику од недостатка изазова у окружењу које не подржава њихову потребу за проширеним садржајима и стимулативним активностима. Ако не добију адекватну пажњу и подршку, могу развити осећај досаде, фрустрације, па чак и школску неангажованост касније у образовању. Стога је неопходно да васпитачи буду едуковани за рад са овом групом деце, како би се осигурало њихово оптимално напредовање.

Даровита деца у Србији се и даље не препознају у довољној мери у оквиру формалног образовног система. Док су инклузивне праксе углавном усмерене на децу са потешкоћама у развоју, подршка даровитој деци често изостаје. Недостатак систематског приступа у препознавању даровитих ученика резултира тиме да њихов потенцијал остаје неразвијен.

Тренутно, у многим предшколским установама у Србији не постоје специјализовани програми за рад са даровитом децом. Васпитачи најчешће прибегавају интуитивном препознавању и индивидуализованом приступу, али без званичних смерница које би подржале њихов рад (Prtljaga & Veselinov, 2021). Увођење курикуларних измена, као и организовање додатне обуке за васпитаче, могло би побољшати положај даровите деце у образовном систему.

Васпитачи који раде са даровитом децом у предшколским установама суочавају се са бројним изазовима. Један од највећих проблема јесте недостатак формалног образовања и обука за рад са овом децом. Према истраживањима, већина васпитача није имала могућност да се упозна са специфичностима даровитости током свог формалног образовања, што доводи до несигурности у раду (Nikolić, 2018).

Други велики изазов је недостатак ресурса и материјала који би помогли у раду са даровитом децом. У предшколским установама, често недостају дидактички материјали, као и посебни програми који би омогућили индивидуализован приступ. Поред тога, велики број деце у васпитним групама отежава васпитачима да се посвете индивидуалним потребама сваког детета, што посебно погађа даровите малишане.

Такође, сарадња са родитељима представља важан аспект рада, али може бити изазовна. Неки родитељи имају висока очекивања од предшколске установе, док други не препознају даровитост свог детета или нису довољно укључени у процес. Ово може довести до неусклађених приступа васпитача и породице, што негативно утиче на напредак детета (Prtljaga & Veselinov, 2021).

Унапређење педагошке праксе и увођење систематске подршке васпитачима могли би значајно побољшати квалитет рада са даровитом децом, као и обезбедити адекватно окружење за њихов развој.

ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Дефинисање појма даровитости

Даровитост је сложен и вишедомензионалан феномен који се односи на појединце који показују изражито високе способности у једном или више области људске делатности. Према Рензулију (Renzulli, 2011), даровитост представља интеракцију између натпросечне способности, креативности и посвећености задатку, при чему су кључни фактори флуидност, флексибилност, оригиналност мишљења, отвореност за искуство, сензитивност на стимулесе и спремност на ризик (Хмелак, 2020).

Корен (1989) дефинише даровитост као специфичан скуп особина које омогућавају појединцу да на продуктиван или репродуктиван начин постиже доследно изразито натпросечан учинак у једној или више области људске делатности, уз висок степен развијености појединих особина и повољну унутрашњу и спољну мотивацију. Са друге стране, Гањеов модел (2005) наглашава да је даровитост комбинација урођених потенциала, среће, утицаја околине и мотивационо-емоционалних особина, при чему важну улогу играју тзв. „катализатори“ попут отворености према новим искуствима и отпорности на стрес (Перчић и Летић, 2010).

Савремене теорије даровитости истичу да високе способности саме по себи нису довољне за остварење даровитости, већ је потребан повољан *splet* ванинтелектуалних фактора који се односе на особине личности и срединске прилике (Летић & Лунгулов, 2016). Ове теорије посматрају даровитост као динамичан развојни процес у којем потенцијали прерастају у конкретна постигнућа кроз интеракцију урођених способности и повољних екстерних фактора (Фриман, 2000; Винер, 1996, према Летић & Лунгулов, 2016).

Једна од кључних савремених теорија је Рензулијев модел, који наглашава три кључна фактора даровитости: натпросечне способности, креативност и посвећеност задатку (Renzulli, 2011). Гањеов диференцирани модел даровитости и талента (DMGT) разликује природне потенцијале (даровитост) од постигнућа (талента), при чему „катализатори“ као што су мотивација, подршка околине и прилике за учење играју кључну улогу (Гање, 2005). Такође, модели вишеструких интелигенција, попут

Гарднеровог, проширују појам даровитости на различите домене, укључујући лингвистичку, логичко-математичку, музичку, просторну, телесно-кинестетичку, интраперсоналну и интерперсоналну интелигенцију (Гарднер, 1999).

Савремене теорије такође наглашавају значај социо-емоционалних фактора у остваривању даровитости. Летић и Лунгулов (2016) истичу да су мотивација, емоционална стабилност, подржавајуће окружење и одговарајуће образовне прилике од суштинског значаја за развој и манифестацију даровитости.

Даровитост се може манифестовати у различитим областима, укључујући академске, уметничке, спортске, технолошке и друге сфере (Перчић и Летић, 2010). Облици испољавања даровитости могу се посматрати кроз различите способности и таленте које појединци развијају и испољавају на специфичан начин.

У академском контексту, даровити појединци често показују натпросечне способности у решавању комплексних проблема, брзо усвајају нове информације и имају изражену радозналост и способност критичког мишљења. Уметничка даровитост може се испољити кроз изузетне таленте у сликању, музици, књижевности или сценској уметности, при чему се креативност и иновативност истичу као кључне карактеристике.

Спортска даровитост подразумева високе моторичке способности, координацију и физичку спремност, док технолошка даровитост обухвата интересовање и способност за рад са технологијом, програмирањем и инжењерским дисциплинама. Поред ових области, даровитост се може манифестовати и кроз лидерске способности, друштвену интелигенцију и изузетне комуникационе вештине.

Важно је напоменути да потенцијална даровитост код деце предшколског узраста често захтева посебну пажњу и стимулационо окружење како би се развила у продуктивну даровитост (Хмелак, 2020). Стога је неопходно препознати и подржати даровиту децу кроз одговарајуће образовне програме и прилагођене стратегије учења.

Поред горе наведених дефиниција, неколико аутора пружа додатна тумачења даровитости. Према Терману (1921), даровитост се дефинише као екстремно висок интелектуални капацитет који се мери стандардизованим тестовима, што представља класичан приступ, мада је критикован због своје ограничености јер не обухвата креативне и мотивационе аспекте. Према Винеру (Viner, 1996), даровитост представља способност да се, упркос раном узрасту, постигу резултати који су

еквивалентни или чак супротни достигнућима одраслих, што указује на изузетну упорност и посвећеност.

Према Суботнику, Арнолду и Ноблу (Subotnik, Arnold & Nobl, 1995), даровитост је процес који почиње са високо развијеним потенцијалима и завршава се конкретним постигнућима, те је од суштинског значаја трансформација унутрашњег капацитета у спољашње мерења постигнућа.

2. Теоријски приступ проучавању даровитости

Даровитост је сложен феномен који се може проучавати из различитих теоријских перспектива. Различити истраживачи и психолози развили су више модела и приступа који настоје да објасне природу даровитости, њене карактеристике и факторе који утичу на њен развој. У овом поглављу биће представљене неке од најзначајнијих теорија даровитости, укључујући модел вишеструке интелигенције Хауарда Гарднера, троструки ринг модел Џозефа Рензулија, Стернбергову теорију интелигенције које доприносе разумевању даровитости и њеног испољавања у различитим контекстима.

2.1. Гарднерова теорија вишеструке интелигенције

Гарднерова теорија вишеструке интелигенције (Гарднер, 1999) представља радикалан помак у схватању интелигенције, прелазећи од традиционалног концепта јединственог коефицијента интелигенције (IQ) до идеје да људска интелигенција обухвата низ релативно независних модалитета. Према Гарднеру, свака особа поседује јединствен скуп потенцијала који се може развијати у различитим правцима, у зависности од интеракције са окружењем.

Гарднер (1999) тврди да интелигенција није монолитна способност већ комплексан скуп различитих модалитета, од којих сваки омогућава појединцу да решава проблеме или ствара вредност на специфичан начин. Ова теорија идентификује најмање осам различитих интелигенција (слика 1):

- **Лингвистичка интелигенција** – способност ефикасног коришћења језика у писању, говору и читању;
- **Логичко-математичка интелигенција** – вештине анализе, закључивања, логичког размишљања и решавања математичких проблема;
- **Просторна интелигенција** – способност перципирања и манипулације простором, што је кључно за уметност, архитектуру и дизајн;
- **Музичка интелигенција** – таленат за препознавање, стварање и интерпретацију музичких образаца;
- **Телесно-кинестетичка интелигенција** – способност контроле покрета и коришћења тела за изражавање идеја и емоција;
- **Интерперсонална интелигенција** – вештина успостављања и одржавања социјалних веза, емпатије и комуникације;
- **Интраперсонална интелигенција** – способност самоспознаје и рефлексije о сопственим емоцијама и мислима;
- **Натуралистичка интелигенција** – вештина препознавања и категоризације природних феномена.

Слика 1 Шема модела вишеструке интелигенције према Гарднеру

Понекад се у дискусије укључује и **егзистенцијална интелигенција**, која се односи на способност постављања и размишљања о фундаменталним питањима постојања, иако она није увек укључена као стандардна категорија.

2.1.1. Примене у образовању и практични значај

Једна од кључних импликација Гарднерове теорије јесте њена примена у образовању. Традиционални образовни системи, који се ослањају на мерење опште интелигенције, често занемарују специфичне таленте и способности ученика. Према Гарднеру (1999), препознати и развијати различите интелигенције значи прилагодити образовни процес индивидуалним потребама ученика. Овај приступ омогућава просветним радницима да креирају диференциране методе и активности које циљају на специфичне области – на пример, уметничке радионице за оне са израженом музичком или просторном интелигенцијом, или практичне задатке који подстичу телесно-кинестетички развој.

Примена теорије вишеструке интелигенције довела је до развоја иновативних педагошких стратегија које подстичу креативност и омогућавају ученицима да развију своје јединствене потенцијале. Такође, овај модел подстиче инклузиван приступ, јер признаје да се интелигенција може манифестовати на различите начине, чиме се смањује стигматизација ученика чији резултати на стандардизованим тестовима можда не одражавају њихове стварне способности (Гарднер, 1999).

2.1.2. Критички осврт и изазови

Иако је Гарднерова теорија вишеструке интелигенције наишла на широко признање и примену у образовном контексту, она се суочава и са критикама. Један од главних изазова јесте операционализација и мерење појединачних интелигенција. Критичари наводе да је тешко квантитативно одредити ниво сваке од ових интелигенција, што отежава њихову примену у емпиријским истраживањима. Такође, неки научници тврде да су неке од ових интелигенција заправо способности или таленти, а не засебне интелигенције (Стернберг, 2003). Упркос томе, теорија пружа користан оквир за разумевање и вредновање различитих аспеката људског потенцијала, отварајући могућности за персонализацију образовних приступа (Гарднер, 1999).

Гарднерова теорија вишеструке интелигенције значајно доприноси нашем разумевању људске когниције, истичући да интелигенција није једнолична већ обухвата низ специфичних способности које се развијају кроз интеракцију са

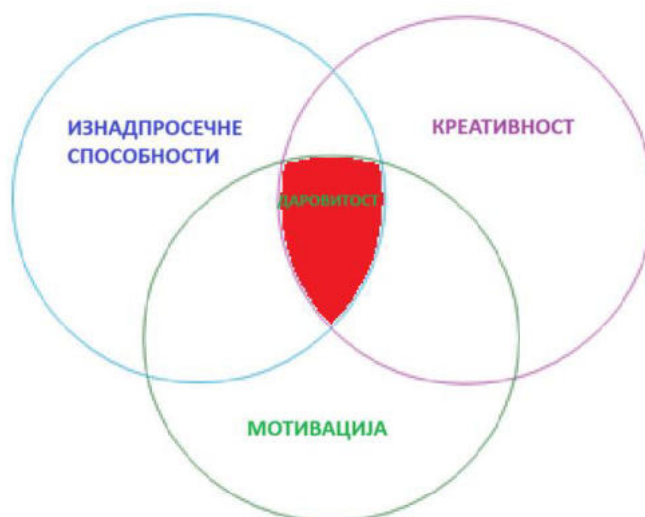
окружењем. Њен допринос посебно је видљив у образовању, где омогућава креирање инклузивних и диференцираних образовних стратегија које препознају и подржавају јединствене таленте сваког ученика.

2.2. Рензулијев модел даровитости

Рензулијев модел даровитости је један од најзначајнијих модела у области истраживања даровитости. Развио га је Џозеф Рензули (Joseph Renzulli) 1978. године, а овај модел наглашава да даровитост није искључиво резултат високог коефицијента интелигенције, већ интеракције три кључна фактора: високих способности, креативности и мотивације.

Према Рензулију, даровитост се јавља у пресеку три основна фактора (слика 2):

1. **Изнадпросечне способности** – Обухватају интелектуалне, опште и специфичне способности које омогућавају детету да брзо учи, решава сложене проблеме и повезује различите концепте. Ово укључује опште интелектуалне способности (као што су аналитичко размишљање, брзина обраде информација, способност закључивања) и специфичне способности (таленти у одређеним областима као што су математика, језик, наука, музика итд.).
2. **Креативност** – Подразумева способност размишљања изван оквира, иновативност, радозналост, флуентност у идејама и оригиналност. Даровитост није само ствар интелигенције, већ и способности генерисања нових идеја, оригиналног размишљања, флексибилности у решавању проблема и високог нивоа радозналости.
3. **Мотивација (залагање)** – Обухвата упорност, вољу, истрајност у раду и ентузијазам за одређену област интересовања. Спремност на напоран рад, истрајност, унутрашња мотивација и посвећеност области интересовања су кључни за развој потенцијала у даровитој деци.

Слика 2 Рензулијев тропрстенасти модел даровитости

Поред ова три главна фактора, Рензули касније додаје и утицај окружења, укључујући подршку васпитача, родитеља и друштва, као и образовне могућности које су детету доступне.

Рензулијев модел је од великог значаја за педагошку праксу јер указује на то да је за развој даровитости потребно обезбедити:

- Подстицајно окружење које охрабрује креативност и критичко размишљање.
- Обогаћене програме који омогућавају ученицима да истражују и развијају своје таленте.
- Индивидуализован приступ у васпитно-образовном раду који узима у обзир различите интересе и стилове учења деце.

2.2.1. Критике и проширења модела

Иако је Рензулијев модел широко прихваћен, неки истраживачи истичу да даровитост може постојати и без јаких мотивационих фактора или креативности, посебно у случајевима академске даровитости. Поред тога, касније верзије модела укључују и социјални контекст и улогу васпитача у препознавању и неговању даровитости.

Рензулијев модел интелигенције је значајан концепт у разумевању даровитости и утицају окружења на њен развој. Његов приступ је холистички, истичући да

даровитост није искључиво когнитивна способност, већ резултат сложене интеракције различитих фактора.

Импликације Рензулијевог модела за рад са даровитом децом у предшколској установи су значајне јер овај приступ омогућава боље разумевање и подршку развоју децјег потенцијала. Кључне педагошке стратегије које произилазе из овог модела су:

1. Препознавање даровитости кроз посматрање

- Васпитачи треба да посматрају децу у различитим контекстима како би идентификовали изнадпросечне способности, креативност и мотивацију.
- Коришћење портфолија децјих радова и евалуација кроз игру могу помоћи у раном препознавању.

2. Обогаћено окружење за учење

- Простор треба да буде подстицајан и флексибилан, са богатим материјалима који омогућавају самостално истраживање и решавање проблема.
- Организовање тематских центара у којима деца могу испољавати своје таленте (нпр. научни кутак, уметнички простор, простор за драмску игру).

3. Диференцирани рад и индивидуализовани приступ

- Даровитој деци треба омогућити изазовније задатке, подстицати њихову радозналост и дати им слободу у истраживању.
- Групни рад са вршњацима који деле слична интересовања може подстаћи њихов развој.

4. Подстицање креативности и критичког мишљења

- Коришћење отворених питања и задатака који немају један тачан одговор.
- Примена игара које подстичу машту и оригиналност (нпр. „Шта би било када би...“).

5. Развој мотивације и социјалних вештина

- Подстицање аутономије код детета кроз самосталне пројекте и истраживачке активности.
- Подршка у развоју емоционалне интелигенције и саморегулације кроз разговоре, играње улога и сарадничке активности.

6. Сарадња са родитељима и стручњацима

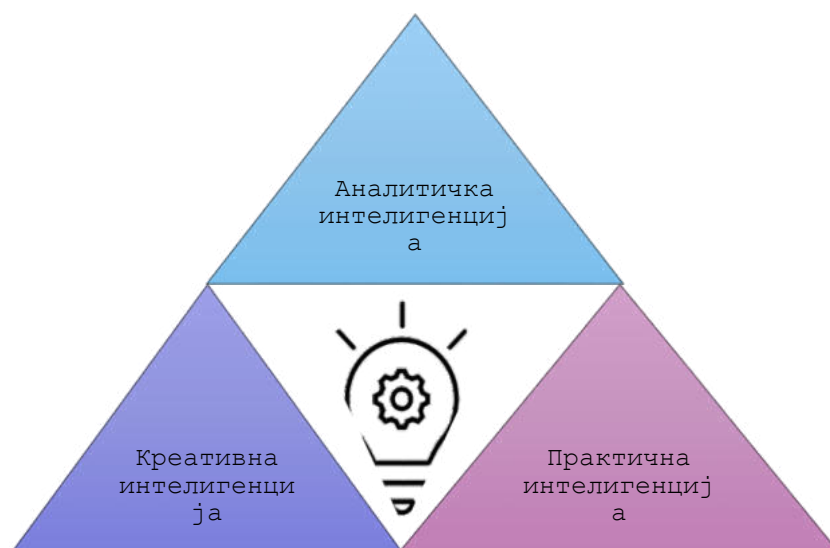
- Редовна комуникација са родитељима како би се пружила доследна подршка у кући и вртићу.
- Укључивање стручњака (психолога, педагога, логопеда) за креирање индивидуалних програма подршке.

Овај приступ омогућава да даровита деца добију адекватне изазове и подршку, чиме се обезбеђује њихов оптималан развој у складу са Рензулијевом теоријом.

2.3. Стернбергова трострука теорија даровитости

Стернбергова трострука теорија даровитости (Sternberg, 1999) заснива се на интеграцији три кључне компоненте интелигенције: аналитичке, креативне и практичне интелигенције. Овај модел истиче да даровитост није једнодимензионална већ резултат интеракције различитих когнитивних процеса који омогућавају појединцу да успешно решава проблеме, ствара нове идеје и ефикасно функционише у реалном свету (слика 3):

- **Аналитичка интелигенција** односи се на способност анализирања, процењивања, упоређивања и логичког размишљања. Појединци са високом аналитичком интелигенцијом успешно решавају академске проблеме, изврсни су у тестираним задацима и способни су за дубоку когнитивну обраду (Sternberg, 1999).
- **Креативна интелигенција** подразумева способност стварања оригиналних идеја, решавања нових проблема и флексибилности у размишљању. Даровита деца са доминантном креативном интелигенцијом често показују висок степен иновативности, маштовитости и независности у решавању проблема (Sternberg, 1999).
- **Практична интелигенција** односи се на способност примене знања у свакодневном животу, адаптације на различите ситуације и ефикасног сналажења у социјалним и професионалним окружењима. Ова компонента је кључна за успех ван академских контекста и омогућава даровитима да своје способности користе у стварним животним околностима (Sternberg, 2003).

Слика 3 Стернбергова трострука теорија даровитости

2.3.1. Примена у раду са даровитом децом

Стернбергова трострука теорија може се ефикасно применити у раду са даровитом децом кроз развој образовних стратегија које подстичу све три компоненте интелигенције:

1. **Развој аналитичке интелигенције** – Укључивање задатака критичког мишљења, логичког резонувања и дубоког разумевања концепата може помоћи деци да развију аналитичке способности. Ово укључује рад на комплексним проблемима, дебатама и анализи података (Sternberg, 1999).
2. **Подстицање креативне интелигенције** – Методе које промовишу дивергентно размишљање, стваралачки израз и решавање нестандартних проблема омогућавају развој креативности код даровите деце. Активности попут писања прича, пројектних задатака и мултидисциплинарног учења подстичу овај аспект (Sternberg, 1999).
3. **Јачање практичне интелигенције** – Примена знања у реалним ситуацијама, симулације, студије случаја и активности које подстичу самосталност и снажљивост помажу деци да развију практичне вештине. Подстицање интерперсоналне комуникације и решавања свакодневних изазова јача њихову способност адаптације (Sternberg, 2003).

Стернбергова трострука теорија даровитости наглашава да даровитост није само резултат високог коефицијента интелигенције, већ интеграција различитих когнитивних способности које се могу развијати кроз образовне и животне искуства. Примена ове теорије у васпитно-образовном раду омогућава креирање диференцираних приступа који помажу деци да у потпуности искористе свој потенцијал и примене знање на начин који је најпогоднији за њихове способности и интересовања.

3. Улога васпитача у препознавању и раду са даровитом децом

Васпитач игра кључну улогу у препознавању и подршци даровите деце, јер је он тај који први примећује њихове специфичне способности и интересовања. Рано препознавање даровитости омогућава правовремену интервенцију и прилагођавање васпитно-образовног процеса како би се обезбедили услови за оптималан развој потенцијала детета. Пружање одговарајуће подршке подразумева коришћење разноврсних метода, индивидуализованог приступа и стварања стимулативног окружења које подстиче креативност, радозналост и критичко мишљење (Веселинов, 2021).

Николић и сарадници (2017а) описују васпитача као кључну фигуру – иницијатора и координатора у процесу препознавања и подршке. Аутори сматрају да је потребно да васпитач буде обучен и сензибилисан за разноврсне облике испољавања даровитости. Иако васпитачи често сматрају да имају развијене компетенције за рад са даровитом децом, истраживање Николић, Грандић и Павловић (2017б) показује да се ове компетенције не одражавају у пракси. Чак и када процењују да умеју да примене технике посматрања или креирају индивидуализовани план, фокус група установљава да се те технике у пракси ретко користе. Ова дискрепанца између самопроцене и стварне примене указује на потребу за дубљим облицима стручне подршке васпитачима.

Осим педагошке улоге, васпитач је посредник између детета, родитеља и стручњака, доприносећи изградњи подстицајног окружења како у предшколској установи, тако и у породичном контексту. Његова улога није само у препознавању

даровитости, већ и у континуираној подршци и пружању изазова који ће подстаћи даље учење и развој детета. У том процесу, неопходно је континуирано усавршавање васпитача, како би били оспособљени за рад са децом високих способности и како би могли да адекватно одговоре на њихове специфичне образовне потребе.

3.1. Препознавање даровитости

Рано препознавање даровите деце омогућава правовремено прилагођавање метода рада и пружање адекватне подршке. Истраживања показују да рана интервенција значајно утиче на развој способности и спречава неиспуњавање потенцијала (Гојков и сар, 2002).

За идентификацију даровитости, коју спроводе стручне службе у вртићу, користе се различите методе, укључујући:

- Стандардизоване тестове интелигенције и способности (Славковић, 2021)
- Набљудање и евалуацију од стране васпитача
- Анализу продуката рада деце
- Повратне информације од родитеља и стручњака (Матић, 2021)

Препознавање даровитости није једноставан процес и обухвата бројне изазове, као што су:

- Разлике у испољавању даровитости код деце (Петровић, 2021)
- Преклапање са другим карактеристикама (на пример, ADHD или аутизам)
- Недостатак стандардизованих критеријума за идентификацију.

И резултати истраживања Николић и сарадника (2023) потврђују да се у пракси даровита деца најчешће препознају интуитивно, а не кроз системске алате. То указује на потребу за увођењем стандардизованих процедура и алата у предшколске установе.

Николић и сарадници (2017а) развијају јасан, вишестепени модел идентификације даровитости који укључује:

- опсервацију у реалном контексту;
- сарадњу васпитача, стручњака и родитеља;
- употребу упитника, листи за процену и продуката дечјег рада;
- процену не само интелектуалне, већ и креативне и мотивационе компоненте.

3.2. Рад са даровитом децом

Након препознавања даровитости код деце, кључна улога васпитача огледа се у пружању адекватне подршке кроз прилагођене методе рада, индивидуализоване активности и стимулативно окружење које подстиче њихов даљи развој. Рад са даровитом децом захтева посебан приступ који укључује диференцирани рад, обogaђене програме и флексибилне методе рада.

Николић и сарадници (2017а) наглашавају да препознавање није довољно без организоване подршке: индивидуализовани образовни план, сарадња са стручним тимом, праћењем развоја детета. Употреба различитих метода подршке (обogaђен програм, пројектни задаци, индивидуализација) у складу са идентификованим способностима.

3.2.1. Индивидуализација и диференцирани приступ

Даровита деца захтевају индивидуализован приступ који узима у обзир њихове специфичне потребе и интересовања. Ово укључује прилагођавање образовних метода, постављање изазовних задатака и подстицање креативности (Осман, 2021). Даровита деца често напредују бржим темпом од својих вршњака, што захтева индивидуализоване методе рада које ће им омогућити да уче у складу са својим способностима. Васпитачи треба да прилагоде активности, омогућавајући деци да истражују теме које их интересују на дубљем нивоу. Према истраживањима (Николић, Панић и Гарић, 2015), диференцирани приступ подразумева:

- **Прилагођене задатке** – изазовније и сложеније активности које подстичу критичко мишљење и креативност.
- **Самосталне пројекте** – деци се даје прилика да истраже области које их занимају, развијајући при том истраживачке способности.
- **Рад у мањим групама** – омогућава интензивнију интеракцију са другом даровитом децом и размену идеја.

3.2.2. Стварање подстицајног окружења

Васпитачи треба да обезбеде окружење које подстиче радозналост, истраживање и критичко размишљање. Ово укључује коришћење различитих образовних метода, пружање аутономије у учењу и подстицање сарадње међу децом (Марковић, 2021).

Окружење у којем се одвија образовни процес игра кључну улогу у развоју потенцијала даровите деце. Васпитачи треба да креирају атмосферу у којој се деца осећају слободно да истражују, постављају питања и изражавају своје идеје. То укључује:

- Разноврсне ресурсе и материјале – књиге, експерименте, технологију и уметничке материјале који омогућавају дубље истраживање интересантних тема.
- Интердисциплинарни приступ – повезивање различитих области (нпр. уметности и науке) како би се омогућила шира перспектива и креативност.
- Охрабривање радозналости – постављање изазовних питања која подстичу критичко мишљење и истраживачки дух.

3.2.3. Изазови у раду са даровитом децом

Рад са даровитом децом доноси бројне изазове који могу утицати на квалитет васпитно-образовног процеса. Један од основних проблема је недостатак адекватних дидактичких материјала и ресурса, што често ограничава могућности за индивидуализовани приступ и обogaћене програме (Лукић, 2021). Осим тога, васпитачи се суочавају са изазовом прилагођавања метода рада различитим нивоима способности унутар исте групе, што захтева флексибилност и добро осмишљене стратегије.

Још један значајан изазов је велики број деце у групама, који често онемогућава индивидуализовани приступ и посвећеност даровитим појединцима. Поред тога, недостатак стручне обуке васпитача о специфичностима даровитости представља препреку у креирању адекватних програма за ову децу. Предшколске установе често немају довољно специјализованих дидактичких материјала, што додатно ограничава могућност развијања потенцијала даровитих малишана.

Сарадња са родитељима такође може представљати изазов, јер неки родитељи имају превисока очекивања од детета, док други нису у потпуности свесни његових потреба. Ова неусклађеност може довести до притиска на дете или недостатка подршке у развоју његових способности.

Упркос овим изазовима, васпитачи имају одговорност да препознају и подрже даровиту децу, пружајући им окружење у којем ће моћи да остваре свој пуни потенцијал. Одговарајућа стручна едукација, доступност ресурса и индивидуализовани приступ могу значајно допринети унапређењу рада са даровитом децом и омогућити им оптималне услове за развој.

4. Професионални развој васпитача за рад са даровитом децом

Професионални развој васпитача представља кључни услов за стварање подстицајног окружења које омогућава препознавање и развој потенцијала даровите деце. Континуирано усавршавање у области педагошких стратегија и метода рада омогућава васпитачима да се прилагоде специфичним потребама деце са изузетним способностима. У наставку ћемо размотрити три кључна аспекта професионалног развоја васпитача: формално образовање и додатне обуке, стручна усавршавања и семинаре, као и размену искустава и хоризонтално учење.

Према истраживању Николић, Грандић и Павловић (2017б), васпитачи најчешће препознају даровитост у уметничким доменима – просторна и сликовна, музичка, природњачка – док у областима као што су интерперсонална и логичко-математичка даровитост показују значајно мање сигурности. Недовољна оспособљеност за израду педагошког профила и индивидуалног образовног плана (ИОП-а) јасно указује на недостатака у иницијалном образовању васпитача.

4.1. Формално образовање и стручно усавршавање

Основа професионалног развоја васпитача лежи у формалном образовању, које обухвата академске програме на високој школи или факултетима специјализованим за васпитачке и педагошке студије. Осим стеченог академског знања, додатне обуке, сертификовани курсеви и радионице посебно усмерене на рад са даровитом децом омогућавају васпитачима да усаврше своје вештине у диференцираном раду, психологији развоја и специјализованим методама рада. Ови облици додатне едукације пружају васпитачима неопходне алате и стратегије за превазилажење изазова које доноси рад са децом која имају изузетне способности (Летић & Лунгулов, 2016).

Континуирана едукација кроз семинаре, радионице и специјализоване тренинге представља важан део професионалног развоја васпитача. Ови облици усавршавања омогућавају васпитачима да буду у току са најновијим истраживањима, педагошким иновацијама и савременим приступима у раду са даровитом децом. Посебно су значајни програми који се баве дијагностиком даровитости, методама индивидуализације васпитно-образовног процеса и стварањем подстицајног окружења за развој потенцијала код деце (Хмелак, 2020).

Истраживање Николић и сарадника (2023) показује да је већина васпитача без икакве формалне едукације у области рада са даровитима, што указује на нужност стратешког увођења тематских обука у систем професионалног развоја.

Семинари и стручна усавршавања нуде прилику за интеракцију са стручњацима, размену теоријских и практичних искустава, као и дискусију о изазовима у примени нових метода. Пракса показује да су васпитачи који похађају овакве програме успешнији у адаптацији садржаја рада и примени метода као што су пројектно учење, проблемски заснован васпитно-образовни рад и примена креативних техника у раду са даровитом децом (Веселинов, 2021).

Поред семинара који се фокусирају на образовни аспект, значајну улогу имају и они који пружају психолошку подршку васпитачима у раду са даровитом децом. Разумевање социо-емоционалних потреба ове деце омогућава васпитачима да адекватно реагују на њихове изазове, укључујући перфекционизам, осећај

изоливаности или недостатак мотивације у традиционалним облицима рада (Митровић, 2019).

Истраживања показују да стручна усавршавања не само да доприносе бољем разумевању специфичности даровите деце, већ и оснажују васпитаче у процесу сарадње са родитељима и другим стручњацима. На овај начин се формира интердисциплинарни приступ који омогућава свеобухватну подршку даровитој деци, што је кључно за њихов правилан развој и остварење пуног потенцијала (Јовановић, 2022).

Неки од конкретних примера су *Идентификација и подршка даровитој деци у предшколском узрасту* (Каталог, 2022) и *Методе рада са даровитом децом у раном детињству* (Каталог, 2022) посебно су значајни јер пружају конкретне стратегије за рад са овом популацијом. Ови семинари наглашавају важност препознавања даровитости кроз посматрање, интервјуе и стандардизоване тестове, као и примену прилагођених техника које подстичу креативност и критичко мишљење код деце. Поред тога, семинар *Психолошки аспекти рада са даровитом децом* (Каталог, 2022) помаже васпитачима да боље разумеју емоционалне и социјалне потребе даровитих малишана, док се у оквиру програма *Интерактивне методе наставе за даровите* (Каталог, 2022) разматрају практични примери примене индивидуализованог приступа.

4.1.1. Професионални развој као простор унапређења праксе

У раду Николић, Савичевић, Дамњановић и Станишић (2023), који је представљен на VI међународној научно-стручној конференцији у Новом Саду, анализирана је улога васпитача у пружању подршке даровитој деци у предшколским установама. Аутори указују да се образовна подршка даровитој деци често доживљава као изазов, али она истовремено представља значајан потенцијал за професионално напредовање васпитача и унапређење праксе у вртићима.

Кроз анализу постојећих модела и пракси, у раду је истакнуто да је највећа препрека недостатак системске подршке, као и неадекватна иницијална и континуирана едукација васпитача. Уочено је да се у раду са даровитом децом често ослања на интуитивни приступ и лична искуства васпитача, уместо на систематизоване методе и проверене стратегије. Аутори предлажу унапређење

компетенција васпитача кроз увођење обogaћених програма, диференцираног приступа и индивидуалних образовних планова.

Посебно је наглашена потреба за стручном подршком васпитачима, интерсекторском сарадњом, као и коришћењем облика менторства и тимског планирања. Истовремено, акценат је стављен на могућност да рад са даровитом децом не буде само изазов, већ прилика за развој иновативних модела праксе, унапређење професионалне улоге васпитача и подизање квалитета васпитно-образовног рада.

4.2. Размена искустава и хоризонтално учење

Поред формалних обука, веома је важно да васпитачи уче једни од других кроз размену искустава и хоризонтално учење. Овај приступ подразумева колективно размишљање, рад у тимовима, менторство и учешће у професионалним мрежама. Хоризонтално учење омогућава васпитачима да се инспиришу примењеним праксама својих колега, да рефлектирају о сопственом раду и да константно усавршавају своје методе рада. Размена искустава кроз дискусије, конференције и информалне састанке доприноси стварању динамичног окружења за учење и иновације у васпитно-образовном процесу (Југ Дошлер, 2013).

Професионални развој васпитача за рад са даровитом децом представља интегрални део унапређења образовног система. Комбинација формалног образовања, додатних обука, стручних семинара и размене искустава омогућава васпитачима да континуирано усавршавају своје вештине и примене најсавременије педагошке методе. Овим приступом, васпитачи могу стварано реаговати на потребе даровите деце, доприносећи њиховом оптималном развоју и максималној актуелизацији потенцијала.

5. Претходна истраживања

Истраживања реализована у предшколским установама у Србији указују на системски проблем неравномерног приступа у оквиру инклузивног образовања. Док се пажња у највећем броју случајева усмерава на децу са сметњама у развоју, даровита деца остају у великој мери занемарена, упркос постојању законских оквира који препознају њихово право на додатну подршку у образовању (Закон о основама система образовања и васпитања, 2009; Правилник о индивидуалном образовном плану, 2010).

У студији Николић (2013), која је обухватила предшколске установе у Сремској Митровици, Лозници, Новом Саду и Београду, утврђено је да се у инклузивној пракси не развија системска подршка даровитој деци, иако постоји свест о значају њиховог раног препознавања и подстицања. Истовремено, васпитачи процењују да немају довољно развијене компетенције за рад са даровитима и истичу да их њихово иницијално образовање није довољно припремило за ту улогу.

Истраживање спроведено на узорку од 160 васпитача из Сремског округа (Николић и сар., 2014) показало је да више од 60% васпитача сматра да у својој групи има даровиту децу, али је само 20% њих навело да примењује неки облик додатне подршке. Та подршка се најчешће односи на обогаћивање средине за учење, без дубљег програмирања активности у складу са индивидуалним потенцијалима деце.

Посебно је значајно истраживање компетенција студената основних и специјалистичких студија у Високој школи за васпитаче у Сремској Митровици (Николић и сар., 2015, према Миленковић и сар., 2016). Иако су студенти специјалистичких студија показали нешто виши ниво самопроцене у области рада са даровитом децом, те разлике нису биле статистички значајне ($\chi^2 = 1.109$, $df = 2$, $p = 0.574$). Највећи утицај на осећај оспособљености имао је изборни предмет „Рад са даровитом децом“, за који је предложено да постане обавезан у процесу реакредитације. Студенти су такође указали на потребу за више садржаја о даровитости у оквиру методика и повећање броја сати праксе у раду са овом децом, под менторством стручњака.

На основу идентификованих проблема, у Предшколској установи „Пчелица“ у Сремској Митровици је крајем 2014. године оформљен тим за подстицање креативног и когнитивног развоја деце. Тим су чинили психолог установе, васпитачи специјалисти за рану инклузију и васпитачи који су исказали интересовање за рад са даровитима. У сарадњи са наставницима Високе школе у Сремској Митровици, покренут је пројекат са циљем унапређења компетенција васпитача и стручних сарадника за рад са даровитом децом. Чланови тима су истакли потребу за:

- обучавањем у примени техника и инструмената систематског посматрања,
- планирањем и програмирањем васпитно-образовног рада,
- креирањем стимулативне средине за учење и развој даровитих.

Овај пројекат имао је карактер акционог истраживања, чији су специфични циљеви били:

- Унапређење праксе у вртићима у раду са даровитом децом.
- Унапређење курикулума основних и специјалистичких студија у Високој школи.
- Промовисање интердисциплинарног приступа у раду са даровитима.

Пројекат се ослањао на Гарднерову теорију вишеструке интелигенције као теоријски модел за идентификацију различитих облика даровитости и подстицање индивидуалног развоја. Активности су обухватале трибине, едукативне радионице, родитељске састанке, практичне интервенције у васпитним групама и евалуацију ефеката кроз инструменте за самопроцену компетенција и квалитативне методе (фокус групе, интервјуи).

До краја пројектног периода (фебруар 2016), остварени су значајни ефекти:

- Васпитачи су оспособљени да препознају и подрже различите облике даровитости.
- Развијена је сарадња са родитељима.
- Успешно је примењен индивидуализовани приступ у раду са децом.
- Иновирани су курикулуми на студијама за васпитаче.
- Успостављен је интердисциплинарни модел сарадње између установа, наставника, родитеља и локалне заједнице.

Наведена истраживања и реализовани пројекат показују да је кроз сарадњу истраживача и практичара могуће ефикасно унапредити теоријску и практичну основу за рад са даровитом децом у предшколском васпитању. Резултати указују на системске недостатке у приступу даровитима у оквиру инклузивног образовања, као и на недовољну припремљеност васпитача да препознају, подрже и адекватно развијају потенцијале ове деце.

Посебан значај ових истраживања лежи у чињеници да се проблеми не ограничавају само на индивидуални ниво (нпр. недостатак знања или искуства код васпитача), већ су дубоко укореењени у образовне политике, програме иницијалног образовања, као и у организацију рада установа. Стога, подаци добијени кроз претходна истраживања имају вишеструку важност:

- прво, они служе као емпиријска потврда потребе за системским променама у приступу образовању даровитих;
- друго, показују да је могуће постићи напредак у пракси кроз интердисциплинарну сарадњу и акционо истраживање;
- треће, указују на значај континуиране стручне подршке, менторства и професионалног развоја васпитача.

За потребе овог истраживања, претходно наведени подаци представљају значајан оквир за разумевање стања, али и полазиште за креирање практичних препорука и модела унапређења рада са даровитом децом. Они помажу да се увиди који су домени васпитачких компетенција дефицитарни, као и да се разуме који облици подршке су најефикаснији у контексту предшколског васпитања.

У том смислу, ова истраживања имају двоструку вредност: с једне стране, обогаћују теоријски оквир овог рада, а са друге, пружају смернице за методолошко и интерпретативно позиционирање нашег истраживања. Управо у томе се огледа њихов допринос – у осветљавању реалног контекста, на основу кога је могуће формулисати циљеве, поставити хипотезе и изабрати приступе који ће омогућити да се резултати истраживања директно користе у пракси.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Проблем истраживања

Проблем истраживања огледа се у улози васпитача у раду са даровитом децом у предшколским установама. Иако су васпитачи кључни актери у препознавању и неговању даровитости код деце, истраживања показују да често нису довољно едуковани или немају адекватне ресурсе за примену ефективних педагошких стратегија. У Србији, формални образовни систем углавном фокусира инклузивне праксе на децу са развојним тешкоћама, док се подршка даровитој деци и даље не систематски спроводи (Prtljaga & Veselinov, 2021).

Истраживања указују да васпитачи који раде са даровитом децом често наилазе на изазове у препознавању и раду, што је последица недовољне едукације и неадекватне подршке образовних институција (Cvetković-Lay & Sekulić-Majures, 2008). Недостатак ресурса и материјала такође представља проблем, јер без адекватних дидактичких средстава васпитачи нису у могућности да примене индивидуализоване и напредне методе рада са даровитом децом (Perčić & Letić, 2010).

2. Предмет истраживања

Предмет истраживања је испитивање улоге васпитача у препознавању и подршци даровитој деци у предшколским установама. Фокус је на анализи знања и компетенција васпитача у области даровитости, методама које користе за препознавање и подршку деци са натпросечним способностима, као и на изазовима са којима се сусрећу у раду. Истраживање ће такође обухватити испитивање доступних ресурса и стручне подршке која је васпитачима на располагању, као и испитивање њиховог односа са родитељима даровите деце.

Претходна истраживања указују на то да се даровита деца у предшколском узрасту не препознају довољно систематски и да је сарадња између родитеља, васпитача и стручних сарадника често недовољно развијена (Letić & Lungulov, 2016). Циљ овог истраживања је да се стекне увид у постојеће стање у овој области и

предложе стратегије за унапређење професионалног развоја васпитача, што би резултирало квалитетнијим радом са даровитом децом и њиховим оптималним развојем.

3. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је испитати улогу васпитача у раду са даровитом децом у предшколским установама.

Задаци истраживања:

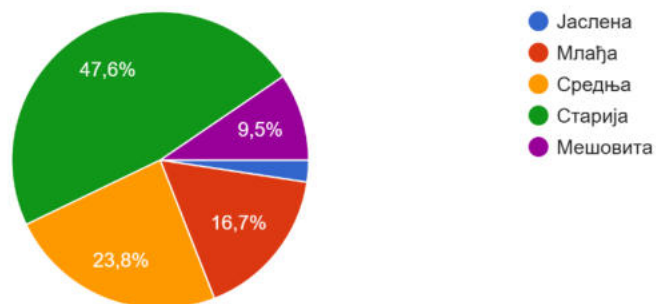
- Испитати искуства васпитача у раду са даровитом децом.
- Истражити компетенције васпитача у раду са даровитом децом.
- Истражити које методе и стратегије васпитачи примењују у раду са даровитом децом.
- Испитати изазове са којима се васпитачи суочавају у раду са даровитом децом.
- Дати препоруке за унапређење педагошке праксе у раду са даровитом децом.

4. Узорак истраживања

Узорак овог истраживања чини 42 васпитача који су запослени у Предшколској установи „Бамби“ у Лозници. Узорак је формиран намерним одабиром како би се осигурало да испитаници имају директно искуство у раду са децом предшколског узраста. Испитаници су различитог степена радног искуства, што омогућава свеобухватнији увид у проблематику. Узорак обухвата и васпитаче који су прошли додатне едукације у области даровитости, као и оне који нису имали такве прилике, што омогућава поређење њихових ставова и компетенција.

Највећи проценат испитаника (47,6%) води старију групу, 23,8% је у средњој узрасној групи, 16,7% у млађој, 9,5% у мешовитој и 2,4% у јасленој узрасној групи (графикон 1).

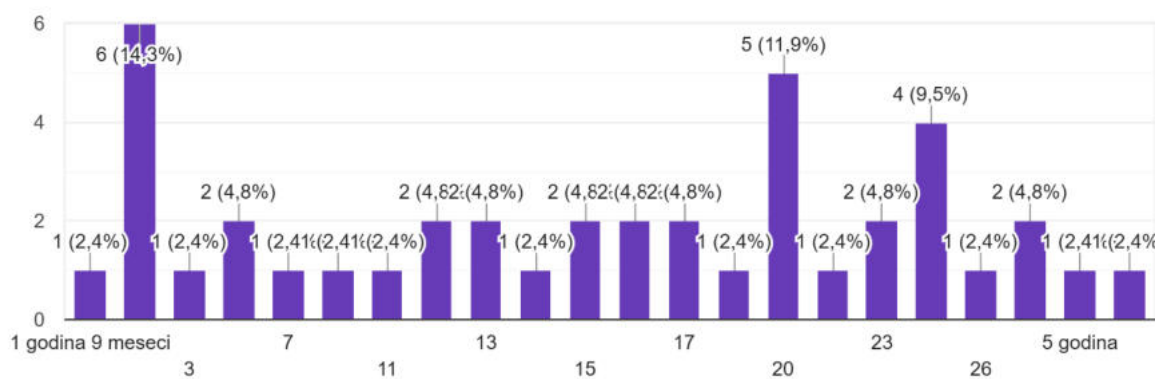
Васпитна група:
42 одговора

Графикон 1 Структура узорка према узрасним групама

Просечан радни стаж испитаника ја 14 година, са најкраћим радним стажом је један испитаник 1 година и 9 месеци, а две испитанице имају по 31 годину радног стажа (графикон 2). Сви су запослени у ПУ „Бамби“ Лозница.

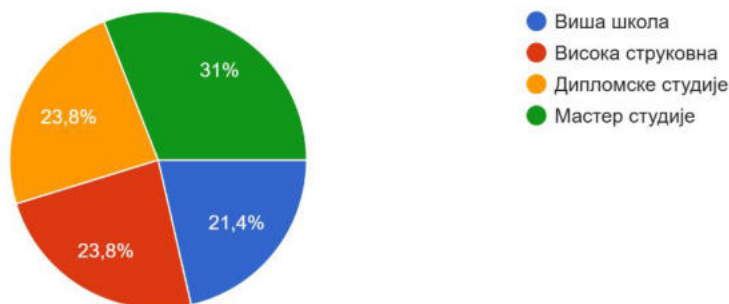
Године стажа:
42 одговора

Графикон 2 Структура узорка према радном стажу

Структура образовног нивоа узорка показује да 31% има мастер звање, вишу школу има 21,4% и по 23,8% је завршило високу струковну или дипломске студије (графикон 3).

Степен образовања:
42 одговора

Графикон 3 Структура узорка према нивоу образовања

5. Методе, технике и инструменти истраживања

У истраживању је примењена дескриптивна метода, која омогућава анализу и опис постојећег стања у раду васпитача са даровитом децом. Коришћена је метода анкетирања, која омогућава прикупљање података о ставовима, знањима и праксама васпитача.

Инструмент истраживања је анкетни упитник креиран у складу са циљевима истраживања и постављеним задацима. Питања су затвореног типа (скеле, вишеструки избор) ради лакше обраде, уз питања отвореног типа за додатна мишљења и искуства. Комбинација затворених и отворених питања омогућава квантитативну и квалитативну анализу добијених података.

6. План анализе података

Прикупљени подаци обрађени су применом дескриптивне статистике, чиме се добија преглед учесталости појединих одговора и идентификују доминантни обрасци у мишљењима и пракси васпитача. Резултати су представљени у процентима и графиконима како би се омогућила јасна интерпретација података. Код питања где је

омогућено више одговора, проценат је израчунавам за сваку врсту одговор у односу на укупан број испитаника, према формули:

$$\text{проценат} = 100 \bullet \text{број одговора} / \text{број испитаника}$$

Додатно, квалитативни одговори из отворених питања анализирали су методом тематске анализе како би се добили дубљи увиди у изазове и потребе васпитача у раду са даровитом децом.

7. Поступак и ток истраживања

Истраживање се спроводи у неколико фаза, од израде инструмената до анализе резултата и формулисања препорука.

Први корак је креирање Google упитника заснованог на претходно анализираним теоријским поставкама, који омогућава ефикасно и брзо прикупљање података.

Када је упитник финализован, дистрибуиран је васпитачима путем дигиталних канала – мејлом и преко интерних група предшколских установа.

Након прикупљања података, одговори се преузети из Google упитника и обрађени статистичким методама.

Добијени резултати омогућили су да се изведу закључци о изазовима, потребама и могућностима унапређења рада са даровитом децом, на основу којих је дат и предлог препорука за унапређење васпитно-образовне праксе.

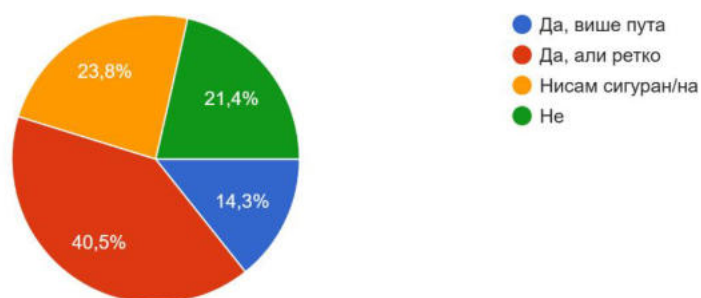
Резултати се представљени у облику стручног рада, са циљем да се допринесе побољшању педагошке праксе и бољој подршци даровитој деци у предшколском узрасту.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

1. Искуства васпитача у раду са даровитом децом

Прво питање је гласило: „Да ли сте до сада радили са даровитом децом?“ Највећи проценат испитаника (40,5%) је одговорио „Да, али ретко“, што указује на то да већина васпитача има одређено искуство у раду са даровитом децом, али не у довољној мери да би се могло говорити о систематском и учесталом раду. Ово може значити да даровита деца нису довољно препозната или да не постоје адекватни програми за њих. Други најзаступљенији одговор је „Нисам сигуран/на“ (23,8%), што указује на то да скоро четвртина испитаника нема јасно дефинисану свест о томе како да препозна даровиту децу. Ово може бити последица недостатка стручне обуке или јасних критеријума за препознавање даровитости у предшколском узрасту. Петица испитаника (21,4%) је одговорило „Не“, што значи да нису имали прилику да раде са даровитом децом, барем не свесно или у оквиру посебних програма. Најмањи проценат (14,3%) чини група васпитача која је више пута радила са даровитом децом, што указује на то да је систематски рад са овом децом још увек реткост у предшколском васпитању (графикон 4).

Да ли сте до сада радили са даровитом децом?
42 одговора

Графикон 4 Искуство у раду са даровитом децом

Резултати сугеришу да већина васпитача нема довољно искуства или није сигурна у своју способност препознавања даровите деце. Неопходно је увести додатне едукације и програме стручног усавршавања како би васпитачи били боље

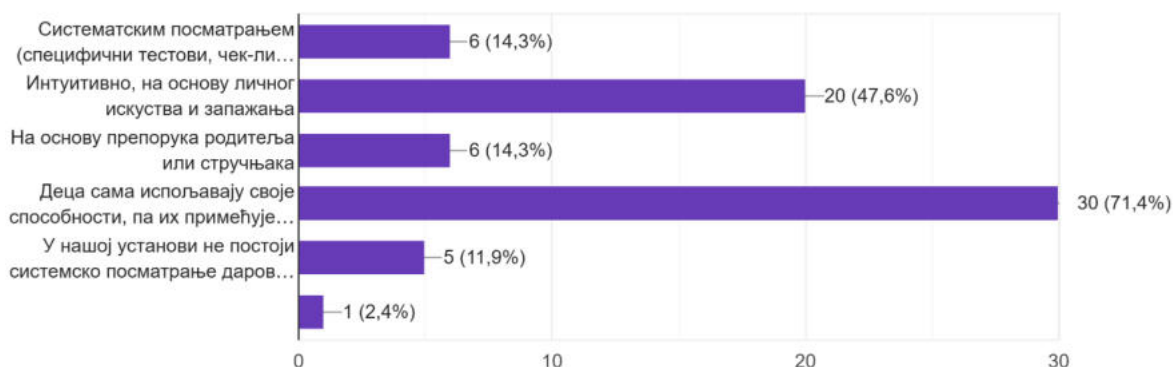
припремљени за рад са даровитом децом. Такође, потребно је унапредити систем препознавање даровите деце, јер значајан број испитаника (23,8%) није сигуран да ли је радио са даровитом децом. Будући да је рад са даровитом децом ретка појава у пракси (само 14,3% има вишеструко искуство), потребно је промовисати специјализоване приступе и методе рада како би се ова деца адекватно подржала у развоју својих потенцијала.

Графикон 5 приказује одговоре васпитача на питање на који начин у својој установи препознају даровиту децу. Имали су могућност да означе више одговора. Највећи број васпитача (71,4%) примећује даровиту децу на основу тога што она сама испољавају своје способности. Ово указује да даровита деца често сама долазе до изражаја кроз своје активности и понашање. Међутим, ослањање само на овај начин препознавања може довести до тога да нека даровита деца остану непримећена, посебно ако су интровертнија или се не истичу у типичним способностима које васпитачи очекују. Други начин на који препознају даровиту децу је интуитивни приступ (47,6%) где се у великој мери ослањају на лична искуства и запажања. Иако искуство може бити корисно у препознавању даровите деце, недостатак стандардизованих процедура може довести до субјективности и могућих грешака у препознавању.

Само 14,3% испитаника користи систематске методе (специфични тестови, чек-листе). Овај ниски проценат сугерише да у већини установа не постоје јасно дефинисани инструменти за препознавање даровитости. Коришћење стандардизованих тестова би могло значајно побољшати тачност препознавања даровите деце и омогућити правовремену подршку. Исти проценат идентификује даровито дете на основу препорука родитеља или стручњака (14,3%). Ово показује да је сарадња са родитељима и стручњацима присутна, али не у великој мери. Васпитачи би могли више укључити родитеље и стручне сараднике (психологе, педагоге) у процес препознавања. Мањи проценат испитаника (11,9%) је навео да у њиховој установи не постоји системско посматрање даровите деце. Ово је забрињавајући податак, јер када упоредимо са претходним одговорима, а сви испитаници су из исте предшколске установе, видимо да не користе процедуре за препознавање и рад са даровитом децом. Само 2,4% испитаника је навело неки други начин препознавања (један одговор). Ово указује да нема много додатних или алтернативних начина препознавања даровите деце у овој предшколској установи.

На који начин у Вашој установи препознајете даровиту децу? (заокружите један или више одговора)

42 одговора

Графикон 5 На који начин васпитачи препознају даровиту децу

Импликације за праксу би биле следеће:

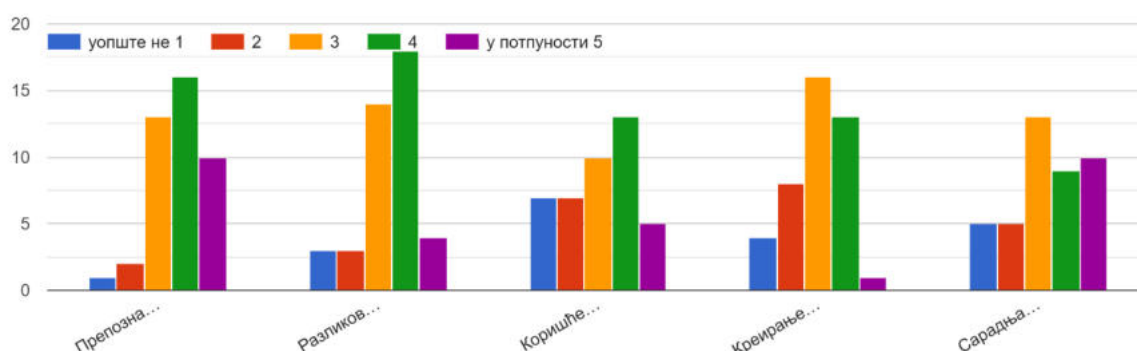
- Потребно је увести систематске методе за препознавање даровите деце (коришћење тестова, чек-листа, праћење развоја кроз планиране активности).
- Васпитачима је неопходна додатна едукација како би боље разумели даровитост и уочили суптилне знаке код деце која можда не испољавају своје способности на уобичајене начине.
- Сарадња са родитељима и стручњацима треба да буде чешћа и организованија, јер они могу дати вредне информације које могу помоћи у препознавању.
- Интуитивно посматрање и препознавање даровитих особина је корисно, али није довољно. Комбиновање субјективних и објективних метода би дало најбоље резултате.

2. Компетенције васпитача за препознавање даровите деце

Треће питање се односило на самопроцену компетенција васпитача за рад са даровитом децом. Графикон 6 приказује како васпитачи процењују своје компетенције за рад са даровитом децом на скали од 1 (уопште не) до 5 (у потпуности):

1. Препознавање даровитости – Већина васпитача се налази у средини или на вишем нивоу (оцене 3 и 4), али значајан број њих има мање поверења у своје способности у овој области.
2. Разликовање даровите деце од осталих – Овде је приметан нешто виши ниво самопоуздања, јер је већи број васпитача дао оцене 3 и 4.
3. Коришћење различитих метода и приступа у раду са даровитом децом – Приметан је дисбаланс, јер један број испитаника оцењује своје вештине као ниске (1 и 2), док други осећа већу сигурност (4 и 5).
4. Креирање индивидуализованих програма – Ово је област у којој највећи број испитаника сматра да нема довољно компетенција (доста оцена 1 и 2), што указује на потребу за додатном едукацијом.
5. Сарадња са родитељима и стручњацима – Већина испитаника сматра да је у овој области компетентна (највише оцена 4 и 5), што је позитиван показатељ.

На скали од 1 (уопште не) до 5 (у потпуности) процените своје компетенције за рад са даровитом децом:

Графикон 6 Самопроцена компетенција за рад са даровитом децом

Кључни закључци:

- Васпитачи се осећају најкомпетентније у сарадњи са родитељима и у препознавању даровите деце.
- Највећи изазови су креирање индивидуализованих програма и коришћење одговарајућих метода.
- Потребно је додатно усавршавање, посебно у областима диференцираног васпитно-образовног рада и примени савремених приступа у раду са даровитима.

3. Методе и стратегије у раду са даровитом децом

Наредно питање је било које стратегије користе у раду са даровитом децом, са могућношћу да заокруже више одговора (графикон 7). Обогаћивање програма (додатни задаци, сложенији садржаји) је најчешће коришћена стратегија (73,8%). Васпитачи углавном прибегавају да даровитој деци пруже сложеније или додатне задатке како би их додатно стимулисали. Овакав приступ је добар за развој критичког мишљења.

Индивидуализовани приступ у раду подразумева прилагођавање метода рада и садржаја потребама даровитог детета. Иако је прилично заступљена, проценат (42,9%) указује да није универзално примењена. Могуће препреке могу бити недостатак времена, ресурса или обука за васпитаче. Рад на пројектима који одговарају њиховим интересовањима (38,1%) је стратегија која омогућава деци да самостално истражују теме које их интересују. Сарадња са родитељима ради прилагођавања приступа (38,1%) може бити кључна за развој даровите деце. Да не користи посебне стратегије изјаснило се 9,5%. Иако је овај проценат низак, он ипак указује на то да један део васпитача не примењује специфичне методе за рад са даровитом децом, што може бити последица недостатка обуке, ресурса или свести о значају диференцираног приступа.

Графикон 7 Стратегије у раду са даровитом децом

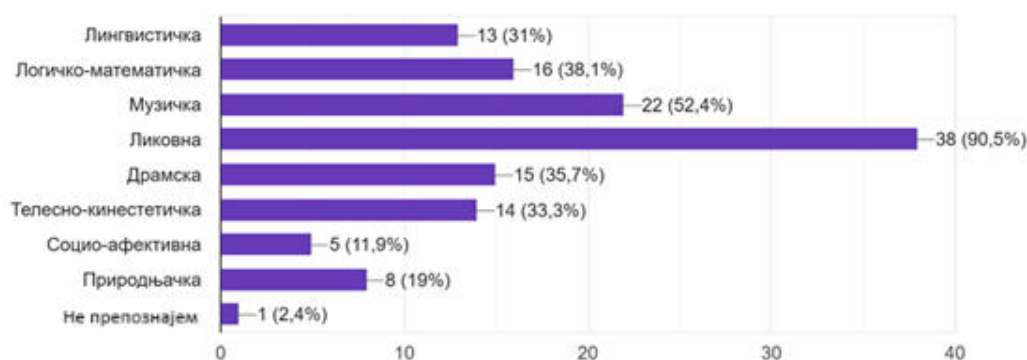
Следеће питање питање је било које врсте даровитости најлакше препознају, са могућношћу да означе до три одговора (графикон 8). Највећи проценат испитаника (90,5%) наводи да најлакше препознаје ликовну даровитост, што може бити последица тога што се она јасно испољава кроз радове деце и њихову способност да цртају, сликају и визуелно изражавају идеје. Следи музичка даровитост (52,4%), што је такође очекивано, јер се може лако уочити кроз певање, ритмичке способности и интересовање за музику.

Логичко-математичка (38,1%), телесно-кинестетичка (33,3%) и драмска даровитост (35,7%) такође су релативно често препознате, што указује на то да васпитачи примећују способности деце у овим областима, али можда не у истој мери као уметничке даровитости.

С друге стране, лингвистичка даровитост је препозната код 31% испитаника, што указује на нешто мању видљивост у односу на друге области. Социо-афективна (11,9%) и природњачка даровитост (19%) су најређе препознате, што може бити последица тога што су суптилније и захтевају сложеније методе препознавања.

Значајан податак је и да 2,4% испитаника наводи да не препознаје даровитост код деце, што може указивати на потребу за додатном обуком васпитача у овој области.

Које врсте даровитости најлакше препознајете? (означите до три)
42 одговора

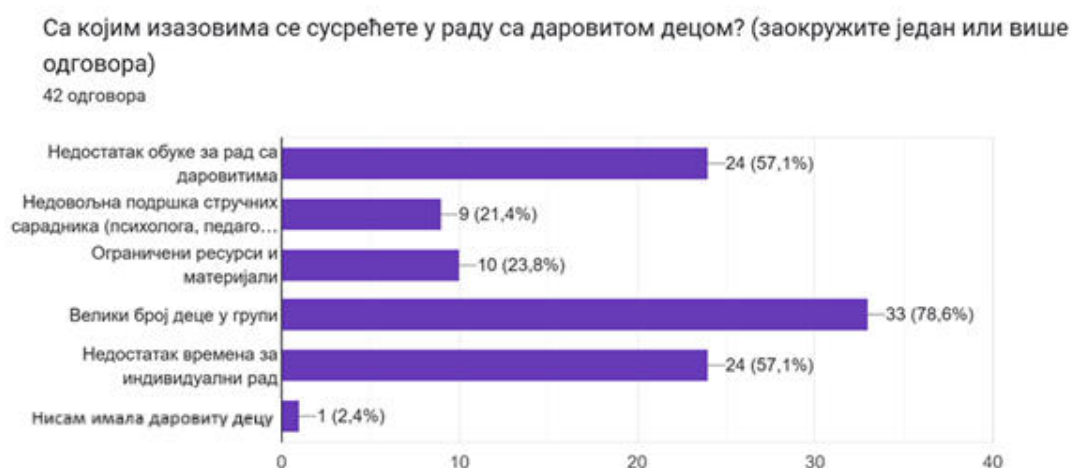
Графикон 8 Које врсте даровитости најлакше препознају

4. Изазови са којима се васпитачи суочавају у раду са даровитом децом

Графикон 9 приказује изазове са којима се васпитачи сусрећу у раду са даровитом децом. Најчешћи изазов, који је означило 78,6% испитаника, јесте *велики број деце у групи*, што указује на проблем обезбеђивања довољне пажње и индивидуализације приступа даровитима. Осим тога, значајан број васпитача (57,1%) наводи *недостатак обуке* за рад са даровитом децом, што говори о потреби за додатним стручним усавршавањем. Још један значајан проблем јесте *недостатак времена за индивидуални рад* (57,1%), што је у корелацији са претходним налазима – велики број деце у групи директно утиче на могућност индивидуалног приступа.

Ограничени ресурси и материјали такође представљају препреку, коју је навело 23,8% испитаника, док *недовољна подршка стручних сарадника* (21,4%) указује на потребу за бољом сарадњом са психолозима, педагозима и другим стручњацима.

Занимљиво је да је само један испитаник (2,4%) навео да није имао искуства у раду са даровитом децом, што указује на то да су васпитачи свесни овог феномена у свом раду.

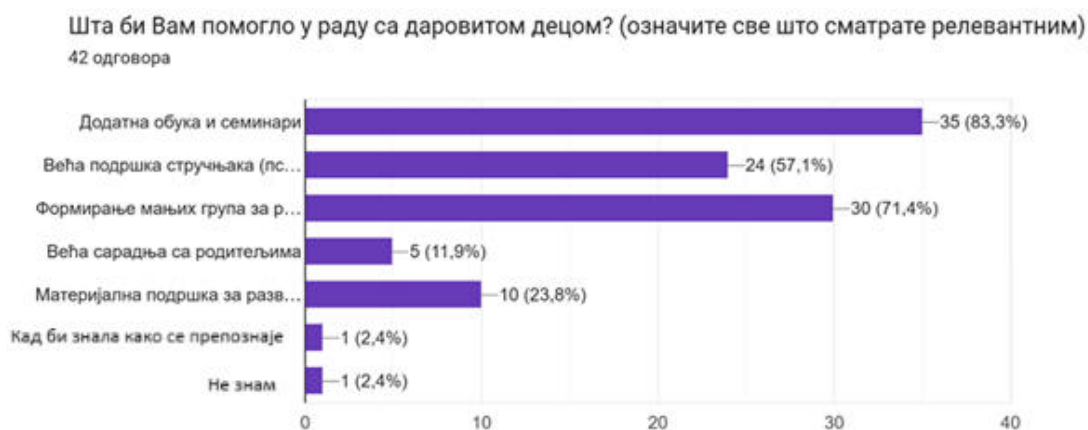
Графикон 9 Изазови у раду са даровитом децом

Анализирајући графикон 10, где су васпитачи имали могућност да означе више одговора, видљиво је да су васпитачи највише нагласили потребу за додатном обуком и семинарима (83,3%) као кључним фактором који би им помогао у раду са даровитом децом. Ово указује на недостатак формалне едукације у овој области и потребу за стручним усавршавањем.

Формирање мањих група за рад са даровитима (71,4%) такође је високо оцењено као значајна помоћ, што указује на изазов рада у великим групама, где је тешко обезбедити индивидуализован приступ. Већа подршка стручњака (57,1%), попут психолога и педагога, такође је наведена као важна, што сугерише да васпитачи препознају значај мултидисциплинарне сарадње у раду са овом децом.

Материјална подршка за развој програма (23,8%) показује да су ресурси за рад са даровитима често ограничени, што додатно отежава примену квалитетних програма. Са друге стране, већа сарадња са родитељима (11,9%) је ређе оцењена као неопходна, што може указивати на то да васпитачи већ имају одређени ниво комуникације са породицама.

Интересантно је да су поједини васпитачи (2,4%) изразили потребу за бољим разумевањем процеса препознавања даровитости код деце, што показује да још увек постоји простор за унапређење компетенција у овој области.

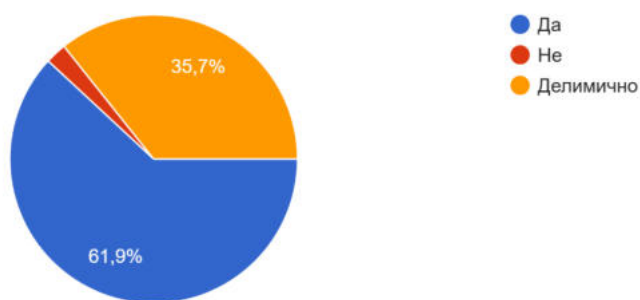

Графикон 10 Потребе за помоћ у раду са даровитом децом

Графикон 11 показује ставове васпитача о потреби увођења промена у систему рада са даровитом децом у предшколским установама. Већина испитаника (61,9%)

сматра да су промене неопходне, што указује на постојеће недостатке у систему и потребу за бољом подршком, ресурсима и методологијом у раду са овом децом. Значајан проценат (35,7%) изражава делимичну сагласност, што може указивати на уверење да постојећи систем има одређене добре аспекте, али да је и даље потребно унапређење. Врло мали број испитаника (око 2,4%) сматра да промене нису потребне, што сугерише да је ретко ко у потпуности задовољан тренутним приступом. Ови резултати наглашавају потребу за реформама у систему предшколског образовања, са фокусом на бољу обуку васпитача, развој дидактичких материјала и примену иновативних метода у раду са даровитом децом.

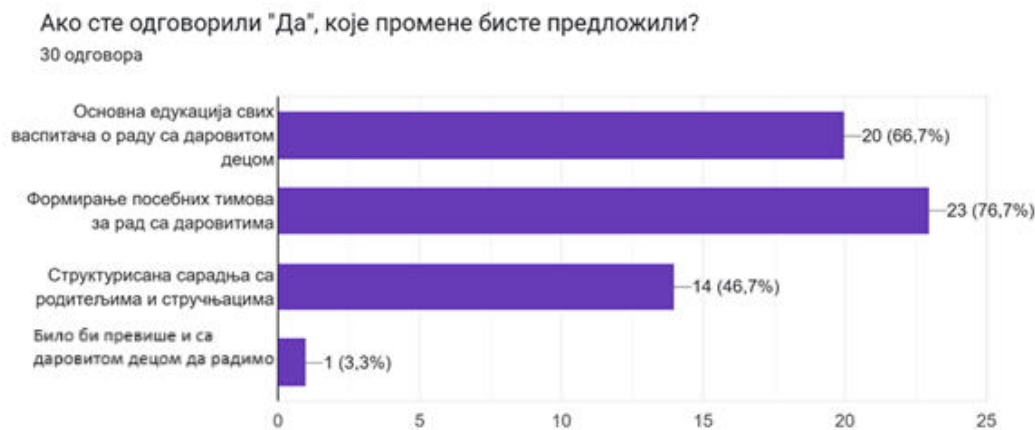
Да ли сматрате да је потребно увести промене у систему рада са даровитом децом у ПУ?
42 одговора

Графикон 11 Потреба за увођењем промена у систему рада са даровитом децом

Од 30 испитаника који су одговорили "Да" на питање о неопходности промена, већина (76,7%) сматра да је формирање посебних тимова за рад са даровитом децом кључна мера. Ово указује на потребу за специјализованим стручњацима и бољом организацијом подршке. Даље, 66,7% испитаника сматра да је неопходна основна едукација свих васпитача о раду са даровитом децом, што потврђује важност континуиране професионалне обуке. Такође, 46,7% учесника види структурирану сарадњу са родитељима и стручњацима као важан корак у побољшању услова за рад са овом децом. Занимљиво је да један испитаник (3,3%) сматра да би рад и са даровитом децом представљао превелико оптерећење, што може указивати на изазове као што су преоптерећеност васпитача, недостатак ресурса или адекватне подршке (графикон 12).

Ови резултати јасно показују да постоји свест о потреби за реформама у приступу даровитој деци, али да је за њихову успешну имплементацију неопходно додатно улагање у едукацију, стручне тимове и сарадњу са родитељима.

Графикон 12 Предлози промена у раду са даровитом децом

5. Стручно усавршавање васпитача у области рада са даровитом децом

Графикон 13 приказује које облике стручног усавршавања васпитачи сматрају најкориснијим за рад са даровитом децом. Резултати показују да се мишљења испитаника релативно равномерно распоређују између неколико врста обука:

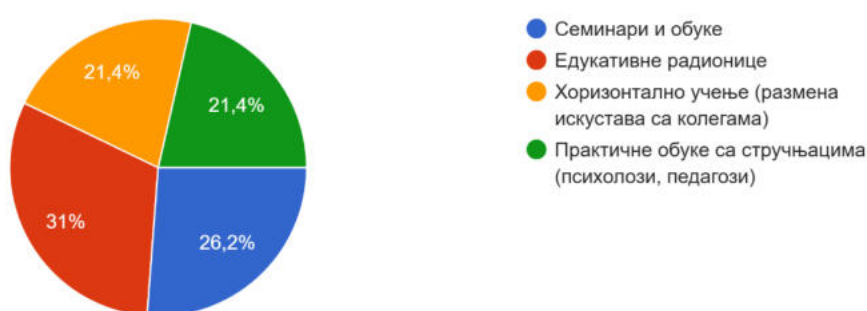
- Највећи проценат испитаника (31%) сматра да су едукативне радионице најкориснији облик стручног усавршавања. Ово указује на то да васпитачи цене интерактивне методе учења, где могу активно учествовати и размењивати искуства.
- Семинари и обуке (26,2%) такође су веома значајни, што сугерише да формална едукација и стручно усавршавање играју важну улогу у припреми васпитача за рад са даровитима.
- Хоризонтално учење (размена искустава са колегама) и практичне обуке са стручњацима (психолози, педагози) подједнако су заступљене (по 21,4%). Ово

говори у прилог томе да је колегијална подршка и сарадња са стручњацима кључна за ефикаснији рад са даровитом децом.

Ови резултати указују на потребу за разноврсним приступима стручном усавршавању, комбинујући формалне семинаре, практичне радионице и сарадњу са стручњацима. Стога би систем усавршавања требало да интегрише све ове методе како би васпитачи били што боље припремљени за рад са даровитом децом.

Које облике стручног усавршавања сматрате најкориснијим за рад са даровитом децом?

42 одговора

Графикон 13 Облици стручног усавршавања које васпитачи сматрају корисним за рад са даровитом децом

Следеће питање је било да дају предлоге за унапређење васпитно-образовног рада са даровитом децом. Преглед одговора груписан је према кључним темама:

1. Недостатак подршке и ресурса

- Више се пажње посвећује деци са потешкоћама у развоју, док даровита деца често остају непримећена због великог броја деце и недостатка времена за индивидуални рад.
- Потребно је више подршке стручних сарадника.
- Већа ангажованост стручних особа.
- Потребно је једнаку пажњу посветити даровитој деци као и деци са потешкоћама у развоју.

2. Проблем великог броја деце у групама

- Смањен број деце у групама је кључ за многе промене.
- Смањен број деце у групама, као и у групама са сметњама у развоју.

- *Квалитетан рад са даровитом децом изискује мањи број деце у групи, добру сарадњу са стручњацима и родитељима и додатну едукацију на том пољу.*

- *Смањити број деце у групама.*

3. Потреба за додатном едукацијом васпитача

- *Више едукације.*

- *Организовати више едукативних радионица како би се стекла додатна знања.*

- *Семинари.*

4. Примена конкретних метода у раду са даровитом децом

- *Формирање група са даровитом децом и обучен кадар.*

- *Организовати активности које подстичу рад у групи и социјализацију.*

Даровита деца могу се осећати изоловано, па је важно да имају прилике за повезивање са вршњацима.

- *Подржати напредак кроз индивидуализацију.*

- *Пружити им задатке који су изазовни, али изводљиви.*

5. Недостатак мотивације или интересовања за рад са даровитима

- *Поред свих обавеза не желим да радим и то.*

6. Неутрални или неодређени одговори

- *Немам.*

- *Не.*

- *За сада не.*

Ови одговори нам показују неколико кључних изазова у раду са даровитом децом у предшколским установама:

1. Недостатак подршке и ресурса – Васпитачи истичу да су ресурси и подршка усмерени углавном на децу са потешкоћама у развоју, док даровита деца остају у сенци.
2. Проблем великих група – Смањење броја деце у групама би омогућило бољи индивидуални приступ.
3. Недовољна обука васпитача – Васпитачи указују на потребу за додатном едукацијом, семинарима и радионицама.
4. Потреба за конкретним стратегијама – Предлози укључују индивидуализацију, групни рад са даровитима и обезбеђивање изазовних задатака.

5. Мотивација васпитача – Један одговор указује на недостатак интересовања или додатног времена за рад са даровитима.

Анализа ових одговора сугерише да је неопходно структурно побољшање у раду са даровитом децом кроз бољу подршку, смањење броја деце у групама, додатну обуку васпитача и примену конкретних метода у васпитно-образовном раду.

6. Предлог за унапређење улоге васпитача у раду са даровитом децом

Као што предлажу Николић и сарадници (2023), уместо да се рад са даровитом децом посматра као терет, он може бити простор за развој иновативних пракси и професионални раст васпитача. Иако је улога васпитача у раду са даровитом децом препозната као значајна, и даље постоје изазови који успоравају унапређење праксе. Савремени систем образовања мора уложити више напора у подршку васпитачима, како у погледу стручног усавршавања, тако и у обезбеђивању адекватних ресурса и развоју програма који омогућавају индивидуализован приступ. У овом тренутку, постоје одређене иницијативе за унапређење рада са даровитом децом, али оне често нису довољно системски подржане. Циљ којем треба да тежимо јесте интегрисани приступ у раду са овом децом, који ће укључити сарадњу различитих стручњака, родитеља и образовних институција, како би се омогућило стварање подстицајног окружења за њихов развој.

На основу резултата истраживања и анализе постојећег стања, могу се издвојити следеће препоруке за унапређење улоге васпитача у раду са даровитом децом:

1. **Континуирана стручна усавршавања** – Организовање семинара, радионица и програма професионалног развоја који ће васпитачима пружити специфична знања о карактеристикама даровите деце, методама подршке и диференцираним образовним стратегијама.

2. **Повећање ресурса и дидактичког материјала** – Предшколске установе треба да буду опремљене адекватним дидактичким средствима, укључујући савремене технологије, креативне материјале и интерактивне садржаје који подстичу развој даровитих појединаца.

3. **Индивидуализовани приступ** – Васпитачи би требало да примењују флексибилне методе рада, омогућавајући деци да уче темпом који им одговара, истражују теме које их интересују и развијају критичко и креативно мишљење.

4. **Сарадња са стручњацима и родитељима** – Јачање сарадње са психологом, педагогом и другим стручњацима може допринети бољем разумевању потреба даровите деце. Родитељи би такође требало да буду укључени у процес васпитања и подршке како би се обезбедио конзистентан приступ у различитим срединама.

5. **Мањи број деце у групама** – Смањење броја деце у васпитним групама омогућило би васпитачима да посвете више пажње индивидуалним потребама даровитих појединаца и квалитетније прилагоде активности.

6. **Развијање иновативних метода рада** – Увођење савремених педагошких приступа, као што су проблемски оријентисан и пројектни рад и менторски програми, може значајно унапредити рад са даровитом децом и омогућити им да у потпуности развију своје потенцијале.

7. **Развој програма за рано препознавање даровитости** – Рано препознавање даровите деце омогућава правовремене интервенције и пружање одговарајуће подршке. Неопходно је развити инструменте за процену и креирати програме који ће подстицати развој њихових способности већ у предшколском узрасту. Николић и сарадници (2017а) указују да већина предшколских установа нема системски приступ препознавању даровитости и предлажу развој интерног протокола у оквиру установе, што би била једна од препоручених мера.

8. **Подизање свести о значају рада са даровитом децом** – Организација јавних трибина, стручних конференција и едукативних кампања допринела би бољем разумевању и подршци даровитости у друштву.

Наведене препоруке су васпитачи у самом истраживању навели као битне за унапређење васпитно-образовног рада са даровитом децом. Спровођење ових препорука допринело би унапређењу улоге васпитача у раду са даровитом децом и стварању стимулативног окружења у којем би ова деца могла да остваре свој пуни развојни потенцијал. Препоруке су у складу са истраживањем Николић, Грандић и

Павловић (2017б) који предлажу више модалитета унапређења компетенција васпитача: едукативне радионице из различитих домена даровитости, ангажовање сарадника из специфичних области, рад у тиму и сарадњу са стручњацима (психолозима и педагозима). Посебно је препозната вредност заједничких пројеката предшколских установа и високих школа за образовање васпитача, као вид дугорочне и пракси засноване подршке.

7. Унапређење праксе кроз рад Подтима за даровиту децу

Формирање Подтима за рад са даровитом децом проистекло је из резултата истраживања спроведеног у оквиру овог рада, који су показали да васпитачи често немају довољно јасне инструменте и методе за систематско препознавање даровитости, као и да је њихова подршка у пракси ограничена због недостатка ресурса и стручне помоћи. Утврђено је да васпитачи најчешће интуитивно препознају даровиту децу, без стандаризованих критеријума, што указује на потребу за увођењем јаснијих процедура и тимског приступа.

Да би се ови недостаци у пракси превазишли, у оквиру постојећег Тима за инклузију предвиђено је формирање Подтима за рад са даровитом децом. Овај подтим има задатак да координише активности усмерене на рано препознавање, праћење и подршку даровите деце у предшколској установи.

На ванредном састанку Тима за инклузију, формиран је подтим. Чланови Подтима су представници различитих стручних профила: васпитачи, педагог и психолог. У зависности од потреба, у рад ће бити укључени и родитељи, као и сарадници из локалне заједнице. На тај начин се обезбеђује интердисциплинарни приступ, који истовремено пружа подршку васпитачима у пракси и гарантује да се потенцијали деце систематски уочавају и развијају.

Визија

Подтим за рад са даровитом децом тежи да створи подстицајно, инклузивно и индивидуализовано окружење, у којем ће свако дете имати могућност да развије своје способности и таленте. Визија је да се даровитост у предшколском узрасту

систематски препознаје и подржава, како би деца добила адекватне изазове и прилике за напредак.

Мисија

Мисија Подтима је да пружи стручну, методолошку и организациону подршку васпитачима, како би они били оспособљени да препознају, разумеју и развијају потенцијале даровите деце. Подтим делује као спона између васпитача, стручне службе, родитеља и локалне заједнице, обезбеђујући свеобухватан приступ у раду са овом децом.

Циљеви рада Подтима

- Систематизовати и унапредити поступке за рано препознавање даровитости у предшколском узрасту.
- Подржати васпитаче у креирању индивидуализованог и диференцираног приступа.
- Унапредити сарадњу са родитељима и локалном заједницом у области подршке даровитој деци.
- Осигурати континуирани професионални развој васпитача у области даровитости.
- Пратити ефекте реализованих активности и уносити измене у праксу на основу евалуације.

Задаци Подтима

1. Израда инструмената за препознавање даровитости
 - креирање *чек-листе* за васпитаче са индикаторима различитих врста даровитости (когнитивне, музичке, ликовне, спортске, социјалне);
 - припрема образаца за систематско бележење запажања.
2. Систематска идентификација даровите деце
 - сарадња са психологом и педагогом на тестирању и процени способности;
 - укључивање родитеља кроз интервјуе и упитнике.
3. Креирање и спровођење индивидуалних планова подршке (ИПП)
 - формулисање циљева и метода рада за свако дете;
 - праћење напретка и прилагођавање активности.
4. Реализација диференцираних активности у васпитним групама
 - организовање креативних и истраживачких радионица;
 - рад у малим групама и пројектно учење;

- подстицање деце да учествују у спољним пројектима, такмичењима и манифестацијама.
5. Подршка социо-емоционалном развоју даровите деце
 - организовање радионица социјалних вештина;
 - индивидуални разговори са децом и родитељима;
 - активности усмерене на развој емпатије, толеранције и сарадње у групи.
 6. Сарадња са родитељима
 - редовни индивидуални разговори и евидентирање састанака;
 - радионице за родитеље у циљу едукације о специфичностима даровите деце;
 - укључивање родитеља у пројекте и активности.
 7. Сарадња са локалном заједницом
 - гостовања стручњака у вртићу (уметника, спортиста, научника);
 - посете установама културе, науке и уметности;
 - укључивање деце у јавне манифестације које промовишу даровитост.
 8. Стручно усавршавање васпитача и чланова тима
 - учешће на семинарима и обукама;
 - хоризонтално учење кроз размену искустава са колегама;
 - вођење интерне базе примера добре праксе.
 9. Евалуација и извештавање
 - систематско праћење активности кроз портфолио детета;
 - израда периодичних извештаја о раду Подтима;
 - корекција акционог плана на основу евалуације.

На другом састанку подтима креирана је чек листа која би требала да олакша васпитачима да препознају и прате даровитост код деце предшколског узраста (прилог 2). Наведена је сврха, начин примене, кључ за тумачење резултата и даљи кораци, тако да то чини један свеобухватан документ који може олакшати улогу васпитача у препознавању даровитости деце предшколског узраста. Документ је интерног карактера ове предшколске установе, али после одређеног периода евалуације могао би да буде део приручника који се бави радом са даровитом децом предшколског узраста.

ЗАКЉУЧАК

Даровитост код деце представља сложен и вишедимензионалан феномен који захтева свеобухватан приступ у предшколском васпитању и образовању. Васпитачи имају кључну улогу у препознавању, подршци и усмеравању развоја даровите деце. Истраживање спроведено у оквиру овог рада указује на изазове са којима се васпитачи сусрећу, као што су недостатак стручне подршке, ограничени ресурси и недовољна едукација о специфичним методама рада са овом популацијом.

Резултати показују да је неопходно унапређење компетенција васпитача, као и обезбеђивање адекватних услова за рад са даровитом децом. Индивидуализовани приступ и диференцирани рад представљају неке од кључних стратегија које могу допринети развоју потенцијала ове деце. Даљи развој професионалних компетенција васпитача кроз континуирану едукацију, сарадњу са стручњацима и родитељима, као и стварање подстицајног окружења, неопходни су кораци у побољшању квалитета рада у овој области.

Поред тога, резултати истраживања указују на потребу системског приступа у раду са даровитом децом. То подразумева бољу координацију између образовних институција, формирање стручних тимова за подршку, као и увођење програма који ће систематски пратити и развијати потенцијале ових ученика. Унапређење политике образовања у области рада са даровитом децом требало би да укључи реформе у програмским основама, већу флексибилност у програмима, као и финансијску подршку за спровођење иновативних приступа у раду са овом групом деце.

На крају, истраживање је показало да је важно подићи свест о значају препознавања и неговања даровитости од најранијег узраста. Програмска решења и подршка васпитачима у овом процесу могу значајно допринети успешнијем развоју даровите деце, њиховој социјалној интеграцији и остваривању пуног потенцијала.

ЛИТЕРАТУРА

- Freeman, J. (2000). *Giftedness: A developmental perspective*. Routledge.
- Gagné, F. (2005). Differentiated model of giftedness and talent. In Heller, K. A., Perleth, C., & Lim, T. K. (Eds.), *International handbook of giftedness and talent* (pp. 31-48). Pergamon.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York, NY: Basic Books.
- Hmelak, M. (2020). Pedagoški aspekti darovitosti kod predškolskog deteta. U R. Petrović (Ur.), *Inovativni pristupi u podsticanju darovitosti kod dece od tri do šest godina*, str. 1-10. Udruženje vaspitača Vojvodine.
- Koren, I. (1989). *Darovito dete i škola*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Milenković, S., Nikolić, M., & Mijailović, G. (2016). Preschool teachers' education in the field of early inclusion – evaluation of specialist studies. In *Proceedings of the 10th International Technology, Education and Development Conference* (pp. 3768–3776). Valencia, Spain.
- Nikolić, M., Lazarević, M., Bujić, M. (2024). Podrška razvoju kreativnih potencijala darovite dece kroz projektni pristup učenju, *Vaspitanje i obrazovanje*, 49(3), 49-70.
- Nikolić, M., Savičević, D., Damjanović, J., I Stanišić, V. (2023). Obrazovna podrška darovitoj deci u predškolskoj ustanovi: izazov za vaspitače ili prostor za unapređivanje prakse. U: Marinković, L. (ur.), *Metode i programi rada sa darovitima*, VI međunarodna naučno-stručna konferencija, rad štampan u celini, 29 Septembar - 01. Oktobar, Novi Sad (67-82). Novi Sad: MENSA. ISBN 978-86-80994-17-8 UDC 159.928-057.874:373.2
- Nikolić, M., Dedaj, M., Pavlović, R. (2017a). Model of recognition, identification and additional support for gifted children in preschool institutions, In: Šćepanović, M. (ed.) *Giftedness - International Thematic Collection of papers*, (pp. 24-40). Novi Sad: MENSA.
- Nikolić, M., Grandić, R., Pavlović, M. (2017b). Kompetencije vaspitača za rad sa darovitom decom, *Inovacije u nastavi*, br.1, vol 30, 43-55.
- Nikolić, M., Grandić, R., Mijailović, G. (2016). Unapređenje kompetencija za rad sa darovitim decom u predškolskoj ustanovi - prikaz projekta, U: Tanjić-Vantić, M., Nikolić, M.

(ur.) *Unapređenje kvaliteta života djece i mladih, Tematski Zbornik radova* (141-153). Tuzla: Udruženje za podršku i kreativni razvoj djece i mladih - Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Univerziteta u Tuzli.

Perčić, H., & Letić, L. (2010). *Osobine ličnosti darovite dece*. Subotica: Internacionalni univerzitet.

Renzulli, J. S. (2011). What makes giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappa*, 92(8), 81-88.

Sternberg, R. J. (1999). *The nature of creativity: Contemporary psychological perspectives*. Cambridge University Press.

Sternberg, R. J. (2003). *Wisdom, intelligence, and creativity synthesized*. Cambridge University Press.

Winner, E. (1996). *Gifted children: Myths and realities*. Basic Books.

Веселинов, С. (2021). *Подришка даровитој деци у предшколском узрасту*. Просветни завод.

Јовановић, М. (2021). *Методе рада са даровитом децом*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

Југ Дошлер, А. (2013). Researching and directing the hidden curriculum: A case study. *Содобна педагогија*, 64(4), 32–51."

Гојков, Г, Стурза-Милић, Н, Гојков-Рајић, А, Стојановић, А. (2002). *Рана идентификација даровитости*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.

Летић, М. М, & Лунгулов, Б. С. (2016). *Ванинтелектуални чиниоци остварења даровитости*. *Зборник Одсека за педагогију, Филозофски факултет у Новом Саду*, 25, 57-74. <https://doi.org/10.19090/zop.2016.25.57-74>

Лукић, Д. (2021). *Изазови у васпитно-образовном раду са даровитом децом*. Београд: Завод за унапређење образовања.

Марковић, Т. (2021). *Стварање стимулативног окружења за учење*. Педагошки институт.

Матић, Б. (2021). *Родитељи као партнери у раду са даровитом децом*. Удружење педагога Србије.

- Осман, Е. (2021). *Диференцирана настава у раду са даровитима*. Просветни преглед.
- Перчић, Х, Летић, Л. (2010). *Особине личности даровите деце*. Суботица: Интернационални универзитет.
- Петровић, Н. (2021). *Препознавање различитих облика даровитости*. Завод за унапређење образовања.
- Славковић, Д. (2021). *Методе идентификације даровите деце*. Центар за истраживање образовања.
- Суботник, А., Арнолд, Џ., & Нобл, Џ. (1995). *О даровитости и остварењу даровитости: Трансформација потенцијала у постигнућа*. [Напомена: Овај рад наглашава динамички процес даровитости као трансформацију унутрашњих капацитета у конкретна постигнућа].
- Терман, Л. (1921). *Старост даровитости*. [Напомена: Овај рад представља класичну дефиницију даровитости кроз мерење интелектуалних капацитета].

ПРИЛОЗИ

Прилог 1: Упитник о улози васпитача у раду са даровитом децом

Упутство

Овај упитник има за циљ да испита искуства, ставове и потребе васпитача у раду са даровитом децом. Ваши одговори су анонимни и користиће се искључиво у истраживачке сврхе. Молимо Вас да одговорите што искреније.

ОПШТИ ПОДАЦИ

1. Назив ПУ у којој радите: _____
 2. Васпитна група: Јаслена Млађа Средња Старија Мешовита
 3. Године стажа: _____
 4. Степен образовања:
Виша школа Висока струковна Факултет, основне студије Мастер
-

ИСКУСТВА У РАДУ СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ

5. Да ли сте до сада радили са даровитом децом?

Да, више пута

Да, али ретко

Нисам сигуран/на

Не
6. На који начин у Вашој установи препознајете даровиту децу? (заокружите један или више одговора)

Систематским посматрањем (специфични тестови, чек-листе, посматрање)
Интуитивно, на основу личног искуства и запажања
На основу препорука родитеља или стручњака
Деца сама испољавају своје способности, па их примећујемо током рада
У нашој установи не постоји системско посматрање даровите деце

КОМПЕТЕНЦИЈЕ ВАСПИТАЧА

7. На скали од 1 (уопште не) до 5 (у потпуности) процените своје компетенције за рад са даровитом децом:

Компетенција	1	2	3	4	5
Препознавање даровите деце у групи					
Разликовање различитих врста даровитости					
Коришћење инструмената за посматрање (чек-листе, тестови)					
Креирање индивидуализованих активности за даровиту децу					
Сарадња са родитељима и стручним сарадницима					

МЕТОДЕ И СТРАТЕГИЈЕ У РАДУ СА ДАРОВИТОМ ДЕЦОМ

8. Које стратегије користите у раду са даровитом децом? (можете заокружити више одговора)

Индивидуализовани приступ у раду

Обогаћивање програма (додатни задаци, сложенији садржаји)

Рад на пројектима који одговарају њиховим интересовањима

Сарадња са родитељима ради прилагођавања приступа

Не користим посебне стратегије

9. Које врсте даровитости најлакше препознајете? (означите до три)

Лингвистичка

Логичко-математичка

Музичка

Ликовна

Драмска

Телесно-кинестетичка

Социо-афективна

Природњачка

Неки други вид даровитости: _____

ИЗАЗОВИ И ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ

10. Са којим изазовима се сусрећете у раду са даровитом децом? (заокружите један или више одговора)

Недостатак обуке за рад са даровитима

Недовољна подршка стручних сарадника (психолога, педагога)

Ограничени ресурси и материјали

Велики број деце у групи

Недостатак времена за индивидуални рад

Други изазови: _____

11. Шта би Вам помогло у раду са даровитом децом? (означите све што сматрате релевантним)

Додатна обука и семинари

Већа подршка стручњака (психолога, педагога)

Формирање мањих група за рад са даровитом децом

Већа сарадња са родитељима

Материјална подршка за развој специфичних активности

Друго: _____

12. Да ли сматрате да је потребно увести промене у систему рада са даровитом децом у ПУ?

Да

Не

Делимично

Ако сте одговорили "Да", које промене бисте предложили? (заокружите)

Основна едукација свих васпитача о раду са даровитом децом

Формирање посебних тимова за рад са даровитима

Структурирана сарадња са родитељима и стручњацима

Друго: _____

ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ ВАСПИТАЧА

13. Које облике стручног усавршавања сматрате најкориснијим за рад са даровитом децом?

Семинари и обуке

Едукативне радионице

Хоризонтално учење (размена искустава са колегама)

Практичне обуке са стручњацима (психолози, педагози)

Нешто друго: _____

ЗАВРШНИ КОМЕНТАР

14. Да ли имате додатне коментаре или предлоге у вези са радом са даровитом децом?

Хвала Вам на учешћу! Ваши одговори ће допринети унапређењу рада са даровитом децом.

Прилог 2: Чек листа за препознавање даровитости код деце предшколског узраста (интерни документ)

Упутство за коришћење:

Ова чек листа је практични инструмент заснован на Гарднеровој теорији вишеструких интелигенција. Намењена је васпитачима као подршка у систематском посматрању и препознавању различитих облика даровитости код деце предшколског узраста. Чек листа није тест, већ алат за оријентацију који се користи више пута током године, у различитим активностима и ситуацијама. Резултати посматрања треба да послуже као основ за даљу сарадњу са стручном службом и за израду индивидуализованих планова подршке.

Врста даровитости	Индикатор	Да	Не	Коментар
ЛИНГВИСТИЧКА ДАРОВИТОСТ	Брзо усваја нове речи и користи их у свакодневном говору.			
	Воли да прича приче, поставља бројна питања и ужива у разговору.			
	Показује интересовање за слова, читање или писање пре вршњака.			
	Има изражене вештине памћења стихова, песама или кратких текстова.			
МАТЕМАТИЧКО-ЛОГИЧКА ДАРОВИТОСТ	Брзо схвата односе, узроке и последице у ситуацијама.			
	Воли да решава задатке, слагалице и игре које захтевају логичко размишљање.			
	Уочава обрасце, редослед и структуру у активностима и играма.			
	Поставља питања „зашто?“ и „како?“ у вези са функционисањем ствари.			
ПРОСТОРОНА ДАРОВИТОСТ	Брзо примећује облике, боје и детаље у окружењу.			

	Воли да црта, саставља и конструише сложене облике.			
	Успешно решава просторне загонетке (нпр. слагање коцкица, мозаика).			
	Има развијену машту – лако визуализује и ствара слике у глави.			
МУЗИЧКА ДАРОВИТОСТ	Брзо памти и репродукује мелодије и ритмове.			
	Често пева или прави сопствене мелодије.			
	Показује осетљивост на различите звукове и инструменте.			
	Воли да учествује у музичким активностима и има изражен музички слух.			
ТЕЛЕСНО-КИНЕСТЕТИЧКА ДАРОВИТОСТ	Показује изузетну координацију покрета и спретност у игри.			
	Брзо савладава нове физичке активности (плес, спорт, игре покрета).			
	Користи тело као средство за изражавање (мимика, глума, покрет).			
	Ужива у физичким изазовима и дуго остаје активан у игри.			
ИНТЕРПЕРСОНАЛНА ДАРОВИТОСТ	Лако успоставља контакт са другом децом и одраслима.			
	Показује емпатију – препознаје и реагује на емоције других.			
	Често преузима улогу вође у групним активностима.			

	Ужива у сарадњи и групним играма, зна да мотивише друге.			
ИНТРАПЕРСОНАЛНА ДАРОВИТОСТ	Добро разуме сопствена осећања и уме да их изрази.			
	Показује висок ниво самосталности у игри и задацима.			
	Има изражене интересе и хобије, инсистира да их развија.			
	Понекад делује зрелије од вршњака у начину размишљања и понашања.			
НАТУРАЛИСТИЧКА ДАРОВИТОСТ	Воли да посматра природу, животиње, биљке и природне појаве.			
	Брзо препознаје разлике у облицима, бојама и врстама у природи.			
	Ужива у играма на отвореном, сакупљању, експериментима са природним материјалима.			
	Поставља бројна питања о природи и показује еколошку свест.			

Начин коришћења:

- Посматрање се врши у различитим активностима (слободна игра, вођене активности, боравак на отвореном, уметничке радионице, комуникација у групи).
- Чек-листа се попуњава више пута током године, како би се уочио континуитет и развој.

- Пожељно је да се подаци упоређују међу васпитачима који раде са истим дететом.

Тумачење резултата:

- Ако дете испољава више од половине индикатора у једној области, може се сматрати да поседује изражене способности у тој врсти интелигенције.
- Даровитост се често јавља комбиновано – дете може показивати снажне потенцијале у више области.
- Знатнија одступања или изразито рани развој у некој области захтевају додатна запажања и разговор са стручном службом (педагог, психолог).

Даљи кораци:

- Васпитач на основу чек-листе може предложити укључивање детета у индивидуализоване активности које одговарају његовим способностима.
- Резултати се користе за израду или допуну индивидуалних планова подршке (ИПП).
- У случајевима високих резултата у више области, пожељна је и сарадња са родитељима, како би се способности подстицале и у кућним условима.
- Чек-листа може послужити и као основа за укључивање детета у додатне активности (уметничке, спортске, истраживачке) у оквиру локалне заједнице.